

באחד מימי חול המועד פגש אותי משיגה חשוב ביותר מאחד הישיבות, שאמר לי במבט מלא דאגה אמיתית: "נגעת בנושא החשוב ביותר - כיצד מתאימים את הישיבה למסגרת שתתאים לכל אחד ואחד.

כל בחור הוא עולם ומלואו, עם נפש ייחודית משלו. האם יש לזה באמת פתרון?"

ענית למשיגה שדווקא הוא עצמו הפתרון לכך. בהכירי אותו ואת דרכי ההשגחה המיוחדת שלו, ובידעתי מקרוב על החכמה הנפלאה, הסבלנות האינסופית והרגישות היתירה שיש בו - אותה יכולת נדירה למצוא נתיבות ללב כל בחור ובחור, לדבר בשפה שמתאימה לו, להבין את ייחודו ואת הדרך הטובה ביותר להוביל אותו.

אך לא כל המכניס חושבים כך. עדות מפורשת לכך שמעתי ממשגיח אחר שפגשתי. אחד מהבחורים שלמד אצל המשגיח הראשון - זה שדיברתי עמו - עבר לאחר מכן ללמוד בישיבה שבו מכה המשגיח השני. כשדיברתי עם המשגיח החדש והזכרתי שחשוב ללכת לפי דרכי הייחודית של הבחור ולהתאים את החינוך לאופיו, הוא השיב לי בתוקף: "המשגיח של הישיבה הקודמת הרס את הבחור, דווקא מפני שהבינו אותו יתר על המידה והלכו איתו לפי הרמה שלו. אצלי בישיבה הבחור חייב להבין שיש כללים ברורים ונוקשים, מסגרת שאינה ניתנת למשא ומתן. הבחור חייב לעמוד בכללי הישיבה ובדרישותיה, ואם לא - שיצא לכל הרוחות".

ברור שלא חזרתי לרכל למשיגה הראשון את מה שאמר עליו חברו למקצוע. אך הלב כואב כשרואים את המציאות המרה: ישנם כיום הרבה מאוד בחורים טובים ויקרים שאכן הלכו "לכל הרוחות" - עזבו את עולם הישיבה, התרחקו מהתורה, ואולי גם מהיהדות כולה. כמה מהם נפגעו דווקא מגישה נוקשה מדי, מחוסר הבנה, מדרישות שלא התאימו להם? אני משער שאותו משיגה, כשהוא רואה את התוצאות, בוודאי עושה חשבון נפש אמיתי ומעמיק על דרכי השגחתו והחינוך שלו.

הלךח מערבות ההושענא רבא

בנימה ובחיבור עמוק לחגים שאנחנו נתונים עדיין תחת רושםם וקדושתם, ישנו לקח מרתק ומחזק. הושענא רבא מגיע רק לאחר שלקחנו את ארבעת המינים - ובהם את הערבות, שהם בלא טעם ובלא ריח, מסמלות את היהודים הפשוטים שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים. ודווקא את הערבות האלו, דווקא אותם, אנו שומרים למשמרת ולזיכרון לכל השנה כולה! ויש שמשאירים אותם בבית הכנסת על ארון הקודש, הם הופכים לשמירה עליונה לכל השנה.

מה הרעיון? שאין להשליך אף יהודי, אף נער, אף בחור - גם אם נראה לנו שאין בו "טעם וריח". דווקא הוא זקוק לנו ביותר, דווקא עליו אנו חייבים לשמור ולהגן בכל כוחנו.

התחלה חדשה מבראשית

כעת, בשבת הקרובה, אנו מתחילים את קריאת התורה מחדש - מבראשית. "בראשית ברא אלוקים" - בריאה חדשה לגמרי - יש מאין. אחרי חודש תשרי המבורך שחידש אותנו לגמרי, שטיהר אותנו ביום כיפור, ששימוח אותנו בסוכות, ושהעניק לנו כוח רוחני עצום - עכשיו ניתנת הזדמנות אמיתית לכל ילד ונער להתחיל מחדש, ממש כמו הבריאה עצמה.

עלינו ליקח את האמונה החזקה והעמוקה בכך שהקדוש ברוך הוא חתם לנו שנה חדשה עם מתנות חדשות, עם כוחות רוחניים מחודשים, עם סיוע מן השמים מיוחד. להאמין באמונה שלמה שאותה הזדמנות מוחשית ואמיתית לשנה טובה וחדשה, להתחלה טהורה ומבורכת, שהקב"ה מעניק לנו, לכל אחד, ניתן גם לכל ילד ונער יהודי - בלי שום יוצא מן הכלל.

כל אחד יכול להתחיל מחדש. כל אחד ראוי לכך. וכל אחד זקוק למחנכים שיאמינו בו ויתנו לו את ההזדמנות הזאת.

בית פלס ואורן
פרה אלחנן רייזמן

הנפש והחינוך

ע"פ התורה

האור, כי טוב.

עצמה - באותו כעס ובאותה שגאה - לעבוד את ה': לשנוא ולכעוס על עובדי צדקו יתברך, לקנא לכבוד שמים, להילחם נגד הרע!
כלומר: אותו כלי בדיק - כעס ושגאה - יכול לשמש למטרות הפוכות לחלוטין! הכול תלוי כיצד ולמה משתמשים בו.

היישום לחינוך

הקדושת לוי מיישם את העיקרון הזה לחינוך: **"ויקרא אלוקים לאור יום" - אלו מעשיהם של צדיקים** - מידתם רק טוב, לקרב את ישראל בתוכחת מוסר אמרי נועם המתקבלים על הלב, שיעזבו רשע דרכו. זו דרך האהבה, הסבלנות, הדיבור הרך והמתוק.

"ולחושך קרא לילה" - אלו מעשיהם של רשעים - פירוש: לא שהרשעים גופם אין בהם חפץ - חלילה! גם הם יקרים וחשובים. אבל מעשיהם - הכעס והשגאה - הם פועלים רעה בזה.

אבל - והנה החידוש - הקב"ה ראה אותם, כי במעשיהם אלו יכולים לעבוד את ה' יתברך!

כיצד? לשבר מלתעות עמל - להפיל את הרשע, להשפילו, ובעל כרחו - שלא מרצונו החופשי אלא מפחד - הרשע יכול לשוב. כששוברים אותו, כשמשפילים אותו עד עפר - אז הוא מתחרט ואומר "אלה ואשובה".

אז מה הבעיה? למה לא להשתמש בדרך הזו?

הנה החידוש: שתי הדרכים יכולות להביא לשינוי!

דרך האור - דרכי נועם, אהבה, קירוב - יכולה להביא אדם לשינוי מאהבה.

דרך החושך - פחד, ענישה, שבידה - גם היא יכולה להביא אדם לשינוי.

ולכן שפיר קאמר - לכן נכון לשאול:

באיזה מהן חפץ יותר? כיוון ששתיהן יכולות להביא לאותה תוצאה - למה לבחור דווקא באחת?

התשובה - "האור כי טוב"

ועל זה אומר המדרש: אף על פי כן, למרות ששתי הדרכים יכולות להביא לשינוי, חפץ יותר במעשיהם של צדיקים - שיקרבו את כל העולם כולו לעבוד את הבורא על ידי דברי נועם, וישוב לבם לעבודתו, ולא על ידי כעס.

למה?

"לזה אמר: וידא אלוקים את האור כי טוב" - והטעם הוא: כי טוב!

כי דרכו ומידתו של הקב"ה הוא טוב! וחפץ שהכל יקרבו אליו על ידי טוב, כמאמר הכתוב: (משלי ג, יז). "דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום"

רבותינו זכרונם לברכה אמרו במדרש רבה על הפסוק (בראשית א' ה') **"ויקרא אלוקים לאור יום" - אלו מעשיהם של צדיקים**. "ולחושך קרא לילה" - אלו מעשיהם של רשעים.

והמדרש שואל שאלה מפתיעה: **באיזה מהן חפץ יותר?**

והתשובה: **"תלמוד לומר: וידא אלוקים את האור כי טוב"** - הקב"ה מעדיף את דרך הצדיקים, דרך האור.

בספר הקדוש "קדושת לוי" להרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב זיע"א, מובא ביאור נפלא ומרתק שמלמד אותנו לקח יסודי בחינוך.

הקדושת לוי שואל תמיהה חזקה: **מאי מספקא להו? מה כאן בכלל הספק?** האם ישנו ספק קל שהקב"ה מעדיף את מעשי הצדיקים הרבה יותר מאשר מעשי הרשעים?

לא הם, אלא המעשים

הקדושת לוי מפנה את תשומת לבנו לניסוח המדויק של המדרש.

שימו לב: המדרש לא אמר **"אור" - אלו צדיקים**, וחושך - אלו רשעים". אלא **"אלו מעשיהם של צדיקים"** ו"**אלו מעשיהם של רשעים**".

מה ההבדל? ההבדל הוא עצום!

המדרש לא מדבר על הדמות מי שהם, אלא על הפעולה מה שהם עושים. לא על הזהות שלהם, אלא על הדרך שלהם. לא על האדם עצמו, אלא על השיטה, הכלים שהוא משתמש בהם.

הקדושת לוי מביא את דברי רבינו יונה על המשנה במסכת ברכות (פ"ט מ"ה) על הפסוק **"בכל לבבך" - "בשני ציריך: ביצר טוב וביצר הרע"**.

והשאלה המתבקשת היא: איך אפשר לאדם לעבוד את ה' ביצר הרע? הרי היצר הרע זה הכוח שמושך אותנו לעבירה, למרד, לחטא - איך אפשר לעבוד בו את ה'?

והרבינו יונה מסביר ביאור מופלא:

מידת היצר הטוב היא לאהוב שלום, לרדוף שלום, לקרב את ישראל בטוב ובנעימות לעבודת ה' יתברך. דברים מתוקים, מילים רכות, חיבוק, עידוד, סבלנות, אהבה.

מידת היצר הרע היא כעס, שגאה, קפידה, חומרה.

הנה החידוש:

הרשע משתמש במידת היצר הרע - בכעס ובשגאה - לעשות נגד רצון קונו: לשנוא ולכעוס על עובדי ה', למרוד בהקב"ה, להתרחק מהקדושה.

אבל הצדיק משתמש במידת היצר הרע הזאת

שטנץ? או מתואם?

כל אחד היה משוכנע לחלוטין שהוא צודק. כל אחד האמין באמת ובתמים שדרכו היא הדרך היחידה האפשרית. ישבתי שם בצד, הקשבתי לוויכוח, והבנתי שהם בעצם שואלים את אותה השאלה שמחנכים שואלים כבר דורות: **האם החינוך צריך לעצב את האדם לפי התבנית, או להתאים את התבנית לפי האדם?**

באמצע הוויכוח נזכרתי בפסוק בפרשת השבוע פרשת בראשית: **"ויברא אלוקים את האדם בצלמו, בצלם אלוקים ברא אותו"** (בראשית א, כז). המילים האלה לא נאמרו סתם. הן מכילות את כל התשובה לוויכוח הזה.

חז"ל במסכת סנהדרין (לז, א) שאלו: **למה נברא אדם יחידי?** למה לא ברא הקב"ה מיד את כל האנושות? והם נותנים תשובות מדהימות, שכל אחת מהן מלמדת אותנו משהו יסודי על החינוך:

"לפיכך נברא אדם יחידי" - מדוע? הגמרא מונה כמה סיבות:

"ללמדך שכל המאבד נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו איבד עולם מלא" - כל תלמיד, כל ילד, כל נער - הוא לא סתם "עוד אחד". הוא עולם שלם! כשמחנך מוותר על תלמיד, כשהוא אומר "הוא לא מתאים לכאן", כשהוא דוחף אותו החוצה - הריהו מאבד למעשה עולם שלם.

ומצד שני: **"וכל המקיים נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו קיים עולם מלא"** - כשמחנך מוצא את הדרך, כשהוא מאמין בתלמיד, כשהוא לא מוותר - הריהו מקיים עולם שלם! אבל הגמרא לא מסתפקת בכך.

היא ממשיכה ומגיעה לנקודה העמוקה ביותר:

"להגיד גדולתו של הקדוש ברוך הוא - שאדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד, כולן דומין זה לזה. ומלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון, ואין אחד מהן דומה לחבירו!"

אווירת הסוכה הייתה חמה ונעימה. ריח הסכך עדיין ריחף באוויר, הד' מינים היו בצד. אבל השיחה שהתפתחה בין שני המחנכים הוותיקים הייתה רחוקה מלהיות נעימה. מה שהתחיל כשיחת חג הפך במהרה לויכוח עז ונוקב, עימות של ממש בין שתי גישות חינוכיות שונות בתכלית.

האחד - נקרא לו רבי בנימין - הוא מנהיג ישיבה מצליח שבו הוא מנסה להכניס את כל התלמידים למסגרת ברורה ומוגדרת. "שטנץ", כפי שהוא אוהב לקרוא לזה. סדר יום קבוע, כללים נוקשים, דרישות אחידות מכולם. הכל צריך להיות מדויק כשעון שוויצרי. והאמת? זה עובד! חצי מהתלמידים שלו מצליחים, מתקדמים, מגיעים להישגים. הם יודעים מה מצפים מהם, יש להם מסגרת ברורה, והם פורחים בתוכה.

השני - נקרא לו רבי שלמה - מנהל מוסד אחר לגמרי. אצלו הכל מגוון, מותאם אישית. יש שם מגמות רבות, קבוצות לימוד שונות, תכניות מיוחדות לכל סוג של תלמיד. יש קבוצה למהירי ההבנה, וקבוצה אחרת לאלה שצריכים יותר זמן, יש מסגרת למי שאוהב לימוד בעיון, ומסגרת אחרת למי שמתחבר יותר ללימוד שטחי. כל אחד מוצא את מקומו, את הקצב שלו, את הדרך שלו.

"אתה הורס להם את החיים!" קרא רבי בנימין בהתרגשות. "בלי מסגרת ברורה, בלי דרישות אחידות - איך תכין אותם לחיים? העולם לא מתאים את עצמו לכל אחד ואחד! צריך לדעת לעמוד בלחץ, לעמוד בדרישות, להתאים את עצמך למערכת!"

"ואתה", השיב רבי שלמה בשקט אבל בנחישות, "אתה מאבד נשמות! כמה בחורים טובים עזבו את הישיבה שלך ואת התורה כי לא הצליחו להיכנס לתבנית שלך? כמה נשברו פנימה? כל אחד הוא עולם ומלואו - איך אתה יכול לדרוש מכולם להיות זהים?" השיחה נמשכה שעות. כל אחד הביא דוגמאות, סיפורי הצלחה מהישיבה שלו.

הבינו את העומק המדהים של המשפט הזה?

אומן המייצר מטבעות בחותם - כל המטבעות זהים ודומים. למה? כי כוחו מוגבל. הוא יכול לייצר רק עותקים של אותו הדבר. אין לו את היכולת ליצור שונות אמיתית.

אבל הקב"ה? "כוחו מתפשט"! ביכולתו ליצור מיליארדי בני אדם, כולם מאותו "חותם" של אדם הראשון - וכל אחד שונה לגמרי מהשני! כל אחד עם טביעת אצבע אחרת, עם פנים אחרות, עם אישיות אחרת, עם נקודות חוזק ונקודות חולשה אחרות.

והגמרא מסיימת: "לפיכך כל אחד ואחד חייב לומר: בשבילי נברא העולם."

לא רק "אני חלק מהעולם". אלא **"בשבילי"** - למעני, לכבודי, בגללי - **"נברא העולם"**! כל אדם הוא מרכז העולם. כל אדם הוא ייחודי. כל אדם הוא בלתי ניתן להחלפה.

הסוד של "כוחו מתפשט" המהר"ל בחידושי אגדות, נכנס לעומק של הרעיון:

"להגיד כי הוא יתברך - כוחו מתפשט, ואינו כמו בשר ודם".

מה זאת אומרת "כוחו מתפשט"? המהר"ל מסביר: כשבן אדם עושה פעולה, הוא משקיע את כל כוחו באותה פעולה ספציפית. אם הוא טובע מטבע בחותם - הוא משתמש בכוחו לטבוע את המטבע הזה בדיוק כפי שהחותם נראה. ולכן כל המטבעות שהוא מייצר זהים - כי הכוח שלו אינו מתפשט מעבר לזה.

"אבל השם יתברך - כוחו מתפשט לכמה! וכאשר טובע בני אדם בטביעה אחת, יש שינוי ביניהם!"

הקב"ה לא מוגבל. כאשר הוא יוצר, הכוח שלו מתפשט, מתרחב, יוצר ריבוי אינסופי של אפשרויות. פעולה אחת שלו - בריאת האדם - מתפשטת למיליארדי ביטויים שונים!

"כי פעולה אחת שלו מתפשטת - לכך יש בו ריבוי!"

השונות הזאת היא לא תקלה שצריך לתקן - היא עצמה הוכחה לגדולת הבורא!

המהר"ל מסיים: **"ואם היה האחד דומה לשני - לא היה זה התפשטות הפעולה כלל!"**

כלומר: אילו כלנו היינו זהים, זה היה אומר שכוחו של הקב"ה מוגבל, כמו כוח האדם. דווקא זה שכלנו שונים - זה מוכיח שכוחו אינסופי!

המסר למחנכים - אל תלחם נגד הבורא! עכשיו תחשבו על זה רגע. אם ננסה להכניס את כל התלמידים לאותה תבנית בדיוק - מה אנו עושים? נלחמים כביכול להילחם נגד עצם הבריאה! הקב"ה ברא שונות, ואנו מנסים ליצור אחידות. הקב"ה ברא ייחודיות, והאדם מנסה ליצור שכפול.

זה כמו להילחם נגד כוח המשיכה. אתה יכול לנסות - אבל אתה תפסיד.

ארבע מידות בתלמידים - המציאות המורכבת

וכאן נכנסת המשנה במסכת אבות (פ"ה מ"ב), שמתארת בדיוק את המציאות הזאת:

"ארבע מדות בתלמידים: מהיר לשמוע ומהיר לאבד - יצא שכרו בהפסדו; קשה לשמוע וקשה לאבד - יצא הפסדו בשכרו; מהיר לשמוע וקשה לאבד - חכם; קשה לשמוע ומהיר לאבד - זה חלק רע"

בע"ה שבוע הבא נרחיב את הסוגיא לעומק.

חוזרים לסוכה - מי צודק?

עכשיו, חוזרים אנו בדמינונו לאותה סוכה, לאותו ויכוח סוער.

רבי בנימין, המנהיג שרוצה מסגרת אחידה - האם הוא צודק? **כן ולא**. הוא צודק שצריכה להיות מסגרת צריכים להיות כללים. צריכה להיות דרך ברורה. אי אפשר לנהל מוסד חינוכי בכאוס מוחלט. אי אפשר שכל אחד יעשה מה שבא לו.

תארו לעצמכם מסלול ריצה. כולם רצים באותו מסלול, לאותו כיוון, לאותו יעד. זה ה"שטנץ". אבל אחד רץ מהר, אחד רץ לאט. אחד צריך הפסקות תכופות, אחד יכול לרוץ שעות בלי להפסיק. אחד רץ עם נעליים מיוחדות, אחד רץ אחרת. וכולם מגיעים ליעד - כל אחד בקצב שלו!

ייעוץ ולימודי אסטרטגי חינוכי
למערכות חינוך, תתי"ם וישיבות
פל' - 053-3101081

לב הילד
מרכזי קידום אישי בתתי"ם
פל' - 050-4150217

לב הבחור
משפיעים אישיים וקבוצתיים
להתאמת משפיע פל' - 053-3120261

י"ל ע"י 'מפעל האירה' בראשות המחנך הרב אלחנן רייזמן - לקבלת העלון, תגובות, הארות נא לשלוח מ"ל: m025667066@gmail.com

טלפון: 02-566-7066 דוא"ל: info@ahira.org אתר: ahira.org פל' - 058-3274859

האירה
אור לכל אחד